

maurice punch en de rehabilitatie van de amsterdamse politie

Margreet Luning

Dr. Maurice Punch (1941), Engels socioloog, heeft zich sinds 1973 intensief beziggehouden met de relatie politie/publiek in Nederland. Hij is sinds april 1975 gastdocent sociologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. In 1973 bestudeerde hij het systeem van rayon-agenten bij de gemeentepolitie te Rotterdam en in 1974/75 d.m.v. participerende observatie gedurende zes maanden de surveillancedienst van de geüniformeerde politie van het districts bureau Warmoesstraat te Amsterdam. De resultaten van zijn onderzoek werden, behalve in beknopte vorm in het NTC (Nederlands Tijdschrift voor Criminologie; 1975), uitvoeriger beschreven in een boek getiteld: *Fout is fout! Gesprekken met de politie in de binnenstad van Amsterdam* (Boom, Meppel, 1976). Aan dat laatste boek, waartoe ik mij hier beperk, gaat een lovend voorwoord vooraf door de hoofdcommissaris van politie in Amsterdam, Th.C.J. Sanders.

De auteur presenteert zijn studie als "een bijdrage tot een veel groter wetenschappelijk onderzoek, dat te zijner tijd als Engelse uitgave zal verschijnen" (p. 9). Volgens de flaptekst verricht Punch onderzoek naar beeld en beleving van het werk van de city-politie en maakte hij in dat kader ook kennis met de politie in Amsterdam. Kennelijk streeft hij naar een vergelijking tussen de "city-politie" in Nederland en elders. Het boek bestaat uit "Een sociologische verhandeling over de politie in Amsterdam" en voorts een reeks interviews met Amsterdamse politiefunctionarissen. De auteur merkt op: "De lezer dient de interviews direct in het verlengde van de sociologische introductie te zien, als persoonlijke getuigenissen met een wat onsystematische en impressionistische inslag" (p. 9). Het zijn 14 interviews, door de onderzoeker verdeeld in vier rubrieken (1) een agent, een hoofdagent, en een rechercheur over "vroeger en nu in de Warmoesstraat" (2); drie topfunctionarissen over de huidige problemen van leidinggeven aan het korps (3); drie brigadiers over het wel en wee van de bureaucoördinatie in de Warmoesstraat (4); vijf surveillanceagenten over hun belevenissen op patrouille in het district Warmoesstraat.

Als motieven voor publicatie noemt de auteur: de interessante inhoud van de interviews en het feit dat er over de Nederlandse politie weinig sociologische literatuur bestaat. Daarin heeft hij natuurlijk groot gelijk; aan dit terrein is door sociaal-wetenschappelijke onderzoekers in Nederland nauwelijks

aandacht besteed, terwijl de maatschappelijke relevantie evident is. De publicatie van zijn artikel in het NTC en de lancering van zijn boek hebben dan ook de kranten gehaald (*De Volkskrant*, 10-3-1976); *Vrij Nederland*, 17-4-1976). Daar werd het boek mede opgevat als een soort rehabilitatie van het in opspraak verkerende politiebureau Warmoesstraat, terwijl het tevens actueel was vanwege enige "side-lights" op de krachtmeting tussen politie en actiegroepen in de Nieuwmarktbuurt. Ook was het journalistiek interessant omdat de gebeurtenissen in de Provo-tijd worden besproken.

Punch's "sociologische verhandeling" beslaat 28 pagina's, tegen 160 pagina's interviews en noten. In deze introductie komen paragraafsgewijs aan de orde: Het beeld van de politieagent; Gevaar; Een lastige cliënt; Humor; De sociologie van de politie; Cijfers; Sociologische vragen; Maatschappelijke veranderingen; Amsterdam: alles mag; De Dam; Drugs en Chinezen; Surinamers; Steekproef; Conclusie: wet en wanorde in Amsterdam; Andere wereld?; Vooruitzichten. Voor 28 pagina's is dat niet gering. Als doelstelling voor zijn onderzoek noemt Punch uitdrukkelijk: "de realiteit van het politiewerk te belichten door achter het stereotiepe beeld te kijken en te luisteren naar wat de mannen in uniform te zeggen hebben over zichzelf, hun werk en de stad waarin (en waarvoor) zij werken" (p. 17). Op zijn manier heeft hij getracht deze doelstelling te realiseren. Hij heeft zich serieus verplaatst in de rol van de politieman in de rosse buurt. En het moet gezegd dat hij alle medewerking van officiële en minder officiële zijde heeft gekregen om zich in hoge mate met die rol te kunnen identificeren. Hij blijkt zelfs te mogen citeren uit dagrapporten van de politie, die voor andere sociaal-wetenschappelijke onderzoekers volstrekt geheim worden gehouden (noot 33, p. 43). Punch heeft dus een goed staaltje kunnen leveren van participerende observatie. Men kan niet zeggen dat hij zich er met de Franse slag van af gemaakt heeft, door alleen hap-snap eens een interview te houden of zo nu en dan eens mee de straat op te gaan als het hem uitkwam. Nee, hij heeft serieus meegedraaid als een soort stagiaire op het bureau Warmoesstraat en hij was niet te beroerd om zich te laten indelen bij één van de "shifts", die zowel 's morgens, 's middags als 's nachts werden opgeroepen om op surveillance te gaan, en betrokken te raken bij de afhandeling van hun gevallen, inclusief arrestaties en rapportage daarover. Dat is geen sinecure; als job is het zeer vermoeiend en emotioneel aangrijpend, zeker voor een buitenstaander die bovendien buitenlander is en de Nederlandse taal maar ten dele beheerst. Het is zeer begrijpelijk dat deze vorm van participerende observatie bij deze onderzoeker heeft geleid tot een hoge mate van identificatie met de door hem onderzochte groep. Het is ook niet verwonderlijk dat hij, gezien zijn ervaringen elders, een hoge mate van empathie en sympathie voor "zijn" groep, i.c. "zijn" bureau, heeft ontwikkeld. Dit is te merken aan vorm en inhoud van de interviews, die een geest ademen van wederzijds vertrouwen. Andere onderzoekers, zoals W.A. Westley (1970: *Violence and the Police*), beschrijven hoe moeilijk een politie-

man ertoe komt een buitenstaander vrijuit over zijn beroepservaringen te spreken. Een kritischer ingesteld interviewer dan hij zou waarschijnlijk zijn gestuit op een muur van geslotenheid.

In principe is publicatie van zo'n bundel openhartige interviews in het belang van de relatie tussen het Nederlandse publiek en zijn politie. Zodat het publiek een beter inzicht kan krijgen in het werk dat een politieagent doet, en in de omstandigheden waaronder hij zijn taak uitoefent. Een plezierige bijkomstigheid voor de politie is dat het boek van Punch een positieve bijdrage levert tot de "public relations" van de Amsterdamse politie. Het voorwoord van hoofdcommissaris Sanders maakt dan ook een welgemeende en opgeluchte indruk. Het "imago" van de politie (een term die, ironisch genoeg, is geïntroduceerd door Provo) komt er niet slecht af en voor een overheidsapparaat dat steeds in de vuurlinie ligt, moet dat zeer opwekkend schijnen.

Het is echter de vraag of de Amsterdamse politie wel zo blij moet zijn met het "imago" dat door dit boek wordt opgeroepen. Punch presenteert de Amsterdamse "city-police" als een korps dat onder de moeilijkst denkbare werkomstandigheden een bijna bovenmenselijke gemoedelijkheid en tolerantie aan de dag legt. Kan men in ernst volhouden dat dit "imago" in overeenstemming is met de werkelijkheid? De politie wordt beschreven "van binnenuit". Het effect is een beeld van een geïsoleerde groep tegenover het publiek, in plaats van een ambtenarenkorps dat wordt geacht te functioneren ten behoeve van, en in interactie met, de samenleving. Punch zelf zegt: "Een sociologie van de politie moet in de eerste plaats een analyse bevatten van de betrekkingen tussen de politie en de gemeenschap" (p. 21). Dit is nu precies wat in zijn studie ontbreekt. Pas uit zo'n analyse zou duidelijk worden of er een aanwijsbare discrepantie bestaat tussen wat de politie zou moeten doen en wat zij in de praktijk doet; m.a.w. voor welke moeilijkheden de politiemann zich geplaatst ziet. Punch is niet toegekomen aan het sociologisch perspectief: het interactieproces tussen de politie en al die groeperingen in het district Warmoesstraat waaruit het publiek daar is samengesteld. Hij volstaat ermee, een aantal van deze groeperingen nogal gestereotypeerd (gezien door de bril van de politiemann) de revue te laten passeren. Het lezende publiek zal zich bij sommige percepties van politiemannen de ogen uitwrijven.

Een verklaring voor dit vernauwde blikveld zal wel liggen in de vervaagende verbroedering en identificatie van Punch met "zijn" agenten uit de Warmoesstraat, die hem - zoals hij met dankbaarheid vermeldt - zelfs daadwerkelijke assistentie verleenden bij het verhuizen. Die identificatie is, als gezegd, begrijpelijk. Maar serieuze explicitering en bewuste relativering van de optiek van de onderzochte "eigen" groep blijft achterwege. Als tweede verklaring zou ik trouwens willen opperen, dat het voor een buitenlandse onderzoeker van deze materie bijzonder moeilijk is om niet het slachtoffer te worden van oppervlakkige of eenzijdige voorlichting. Een voorbeeld: Provo wordt door Punch

uitsluitend geschetst aan de hand van documentatiemateriaal van de zijde van de autoriteiten. Over deze beweging bestaat echter inmiddels sociologisch zéér relevante literatuur, van de hand van Rob Stolk (*Full-time Provo*, 1966), Harry Mulisch (*Bericht aan de rattenkoning*, 1966), en niet te vergeten Roel van Duyn (een hele reeks publikaties), waarin zowel de ideologische achtergronden als de interactie-problematiek uit de doeken worden gedaan. Juist een socioloog die een analyse wil geven van de "betrekkingen tussen de politie en de gemeenschap", zou niet voorbij mogen gaan aan het *ideologisch-politieke*, en niet alleen maar *provocerende*, karakter van de opzettelijke confrontatie van de provo's met de politie. Even bekaaid komen de Surinamers er af: slecht volk (fout is fout!); de achtergronden blijven onbesproken.

Nu hij in deze val van de eenzijdigheid is gelopen, boekstaaft de socioloog Punch zonder zich uitdrukkelijk te distantiëren zelfs de absurde suggestie als zou de gemeenteraad - en burgemeester Samkalden - de Amsterdamse politie in feite belemmeren in haar taakuitoefening; zulks in strijd met de wet (p. 32). Door zijn betoog geen ruggegraat te geven en de interviews er klakkeloos (of volgens Punch "in het verlengde van zijn sociologische verhandeling") achter te plaatsen, wordt de politie blootgesteld aan willekeurige grabbelarij door supporters en critici. Iedereen kan in de interviews wel iets van zijn gading vinden om eigen vooroordeel of partijdigheid - positief dan wel negatief - te bevestigen. Het adjectief "wetenschappelijk" wordt hier lichtvaardig gebruikt. Laten wij hopen dat in het aangekondigde "veel groter, wetenschappelijk onderzoek" deze bezwaren worden weggenomen.

Nog enkele opmerkingen van technische aard. Punch geeft geen verantwoording van opzet en werkwijze bij zijn ondervraging. Aan de respondenten worden niet dezelfde vragen gesteld. Men zou met wat goede wil kunnen spreken van "open interviews", maar de inhoud wordt achteraf niet geëvalueerd. Zijn selectie van informanten is vreemd. Welgeteld behoren slechts 10 van de 14 geïnterviewden tot de geüniformeerde dienst, waarom het allemaal begonnen was; de drie topfunctionarissen en de rechercheur vallen daarbuiten. Blijkens het boek heeft het bureau Warmoesstraat minstens negen "shifts" of "groepen". Punch zelf liep mee in Groep Zes en hij noemt Groep Negen als overijverig op het gebied van drugs. Bij elkaar moeten deze groepen vele tientallen manschappen tellen. Waarom koos Punch juist deze 10 informanten? Niet duidelijk wordt of dit mensen zijn uit zijn "eigen" Groep Zes, ofwel mensen met wie hij om andere redenen vertrouwelijk omging. In de paragraaf "Steekproef" zegt de auteur alleen: "Ik besloot daarom" (nl. wegens een zekere barrière ten opzichte van academici, M. L.) "met die mensen te praten die ik persoonlijk kende, omdat mij dit vruchtbaarder leek dan interviews met vreemden" (p. 35). Interessant zou het natuurlijk nu juist zijn geweest, te vernemen hoe het kwam dat hij uitgerekend alleen deze mensen persoonlijk kende en de anderen niet. Dat Punch hierop niet ingaat, is verbluffend bij een auteur die blijkens zijn notenapparaat de internationale

vakliteratuur zo uitstekend bijhoudt. Onduidelijk is tenslotte of de interviews een onverkorte weergave bevatten dan wel een compacte of bewerkte versie van het besprokene. Door woordgebruik, stijl, en inhoudelijke consistentie doen ze authenticiteit aan, maar het lijkt niet aannemelijk dat hier sprake is van letterlijke reproductie van bandopnamen. Er zijn geen haperingen, herhalingen of irrelevante uitweidingen. Toch suggereert Punch (p. 9) dat hij - in navolging van Terkel - gebruik maakt van volledige bandopnamen. Het is natuurlijk niet onwetenschappelijk om bandopnamen van interviews in te korten of tot de essenties te herleiden, maar in een hoofdstuk getiteld "Verantwoording" (p. 9) behoort dat dan wel te worden vermeld.

Ondanks de genoemde feilen blijf ik erbij, dat het boek van Punch terecht op de markt is gebracht. In het land der blinden is één oog koning. Hopelijk zal het niet alleen de "general reader" wat meer inzicht bijbrengen in politiek werk, maar zullen sociaal-wetenschappelijke en criminologische onderzoekers zich eindelijk gaan realiseren welk fascinerend terrein hier nog op verdere bewerking wacht.

Maurice Punch, *Fout is fout! Gesprekken met de politie in de binnenstad van Amsterdam*. Meppel: Boom (bp 80), 200 pags. f 19,50.